

Uilenwerkgroep Deurne

Verslag 2023

Januari 2024 | Henk Cleutjens

VWG De Kulert Deurne | Uilenwerkwergroep Deurne

Verlag activiteiten en resultaten 2023

1. Inleiding

Je leest nu het verlag van de activiteiten en resultaten over het jaar 2023 van de Uilenwerkwergroep Deurne. De groep heeft als doel de bescherming van de kerkuil en de steenuil.

2. De werkwergroep

De uilenbeschermingsactiviteiten in Deurne zijn in 1979 gestart, dus inmiddels zo'n **45 jaar geleden**. Het werkwgebied bestaat uit de gemeente Deurne. Daarnaast heeft de groep een beperkt aantal broedlocaties in beheer in de aangrenzende gemeenten Gemert-Bakel (Milheeze), Horst aan de Maas (Griendtsveen en Evertsoord) en Helmond.

Het Brabants Landschap ondersteunt de ruim 80 Brabantse uilenwerkwergroepen met raad en daad o.a. via het beschikbaar stellen van nestkasten, veiligheidskursussen, een ongefallenverzekering, een online systeem voor het monitoren van de broedlocaties en het maken van het jaarlijkse provinciale verlag voor de circa 575 vrijwilligers en de ruim 5.500 gastgevers.

De Uilenwerkwergroep Deurne bestaat per 31-12-2023 uit 15 vrijwilligers.

3. Het weer in het broedseizoen 2023: heel nat en heel warm

De weersomstandigheden zijn niet onbelangrijk voor het broedsucces van de uilen en meer nog voor de stand van hun prooidieren, met name de muizen.

Het jaar 2023 algemeen: heel nat en heel warm

Een jaar eerder, in 2022 dus, was er nog sprake van droogte, waardoor de bodem soms keihard werd. Dat is niet gunstig voor de muizen, die dan moeite hebben om holletjes en gangen te graven. We zagen toen dan ook een dramatisch afname van de stand van de kerkuilen.

Hoe anders ging het in 2023: dat jaar was voor de meteorologen in vele opzichten een recordjaar. Het was het natste én het warmste jaar sinds het begin van de metingen (1901). De combinatie van een extreem nat en zeer zonnig jaar is bijzonder. Landelijk gemiddeld viel er 1.060 mm, normaal is dat 795 mm, of te wel 1/3° hoger! Van droogte was in 2023 dan ook veel minder sprake dan in de afgelopen jaren. Maar 2023 was met een gemiddelde temperatuur van 11,8 °C ook het warmste jaar sinds 1901. Ook was het een zeer zonnig jaar, wat vooral kwam door de recordzonnige junimaand.

Zachte winter: de jaarwisseling verliep recordwarm. De 16,9 °in de nacht van 1 januari was de hoogste temperatuur in januari sinds het begin van de metingen.

Zeer natte lente: In maart viel bijna twee keer zoveel neerslag als normaal. Ook april was nat.

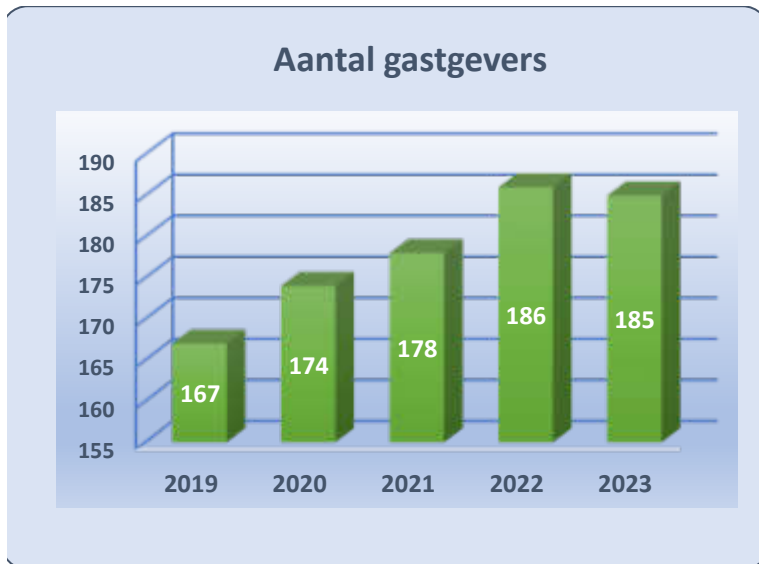
Zeer warme en zeer zonnige zomer: juni was de warmste en zonnigste junimaand sinds het begin van de metingen. Met een gemiddelde temperatuur van 18,4 °C kwam de zomer in de top-10 van warmste zomers sinds het begin van de metingen in 1901. Juni was zelfs de warmste en zonnigste junimaand.

Natte herfst: door een zeer natte oktober en november was de herfst bijzonder nat. Het was de op één na zachtste herfst sinds het begin van de metingen.

4. Aantal gastgevers en broedlocaties

4.1. Gastgevers

Een gastgever is een particulier of een bedrijf of een organisatie, die zijn of haar gebouw (bijv. huis, bedrijfspand, kerk) of ander eigendom (erf, boom) ter beschikking stelt voor een broedlocatie (vaste nestkast of vrije broedlocatie) van een uil. Meestal is er bij een gastgever sprake van één broedlocatie, maar soms zijn er bij één gastgever meerdere broedlocaties, bijvoorbeeld een steenuilenkast en een kerkuilenkast.

In 2023 hadden we 185 gastgevers met een of meerdere broedlocaties.

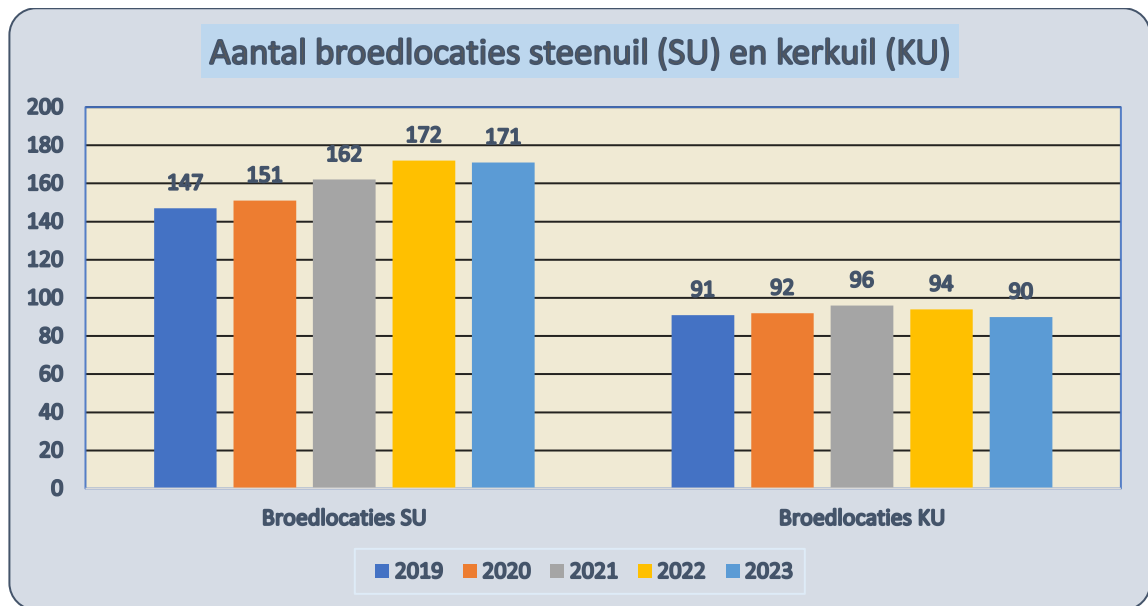
De nevenstaande grafiek toont de ontwikkeling van het aantal gastgevers over de laatste 5 jaren.

In 2023 werden enkele gastgevers en broedlocaties in Milheeze overgedragen aan VWG “Ut Vuggelke” in Bakel-Milheeze.

4.2. Broedlocaties

Aantallen in 2023

De broedlocaties kunnen worden onderscheiden in **vaste** broedlocaties (of te wel nestkasten) en **vrije** broedlocaties. Bij deze laatste gaat het vaak om steenuilen die broeden tussen het dak en het dakbeschot of isolatie (bijv. tempex). In 2023 hadden we 261 broedlocaties in beheer, waarvan 171 voor de steenuil (SU) en 90 voor de kerkuil (KU). Van die 261 waren er 238 vast (KU 84 en SU 154) en 23 vrij (KU 6 en SU 17). **Qua aantal broedlocaties behoort onze werkgroep daarmee tot een van de grootste van heel Noord-Brabant.**

In 2023 was er een kleine daling, mede veroorzaakt door de eerder genoemde overdracht.

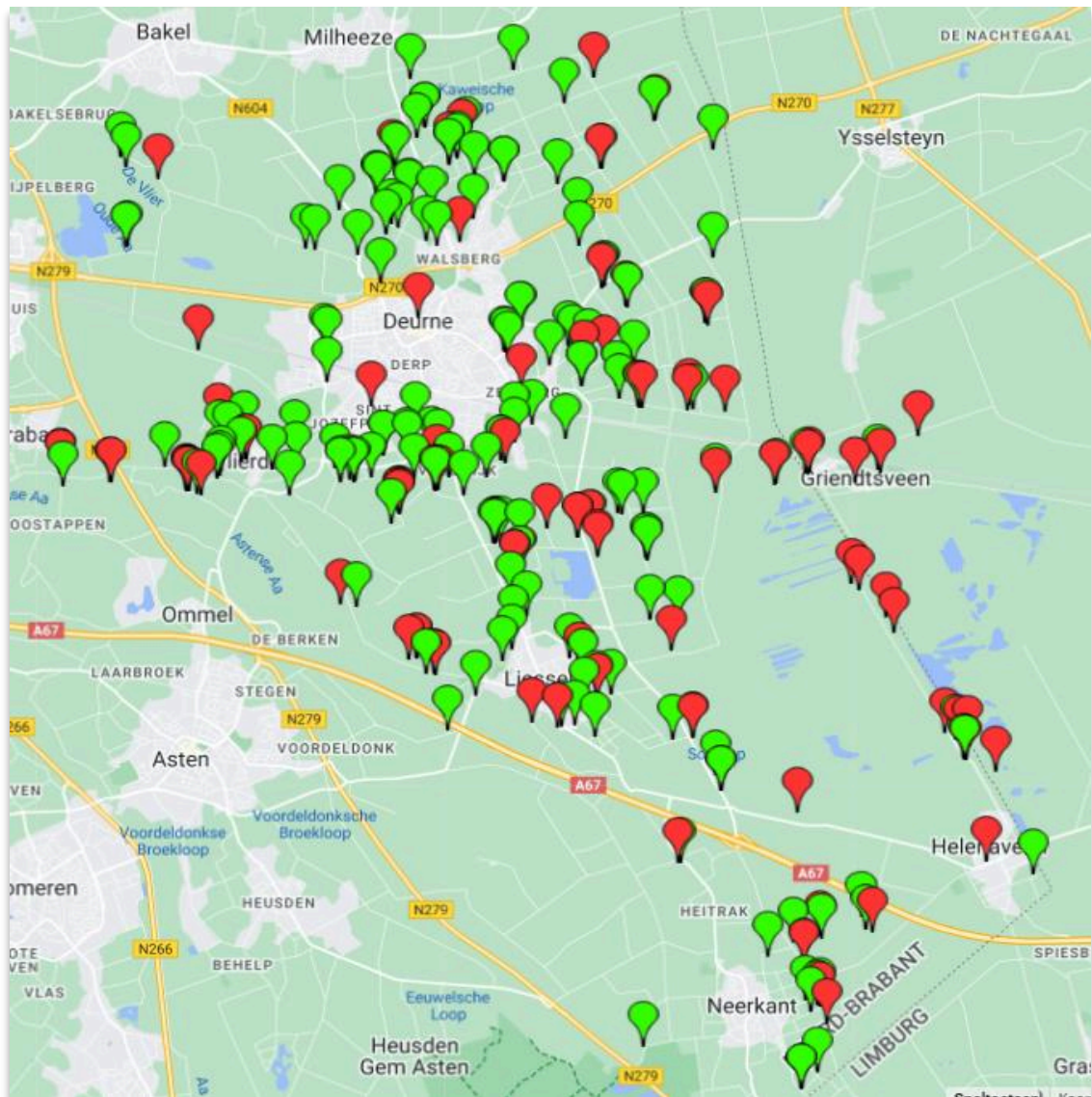

Plaatsing van een steenuilennestkast in een notenboom aan de Kouterdreef in Deurne.

Het is soms een hele toer om een nestkast goed te plaatsen. Maar met behulp van een extra ladder, een katrol, de vakkennis van Nico en de nodige creativiteit lukt het altijd wel.

Geografische spreiding van de broedlocaties in 2023

Onderstaande kaart geeft een beeld van de verspreiding van de broedlocaties van onze groep. De **rode** bolletjes betreffen **kerkuil** broedlocaties, de **groene** zijn voor de **steenuil**.

Vooraf het aantal steenuilennestkasten is in de laatste jaren fors toegenomen. Dat geldt niet alleen voor de gemeente Deurne, maar voor geheel Brabant. Vroeger was het waarnemen van een steenuil echt een zeldzaamheid, tegenwoordig zijn ze vaak te zien, ook aan de randen van en zelfs binnen de bebouwing.

Peel en bos zijn niet geschikt als broedplaats voor kerkuilen en steenuil. Daarom worden er door ons daar geen nestkasten geplaatst. Buiten deze gebieden zijn er nu overal in Deurne genoeg broedlocaties voor deze prachtige uilensoorten.

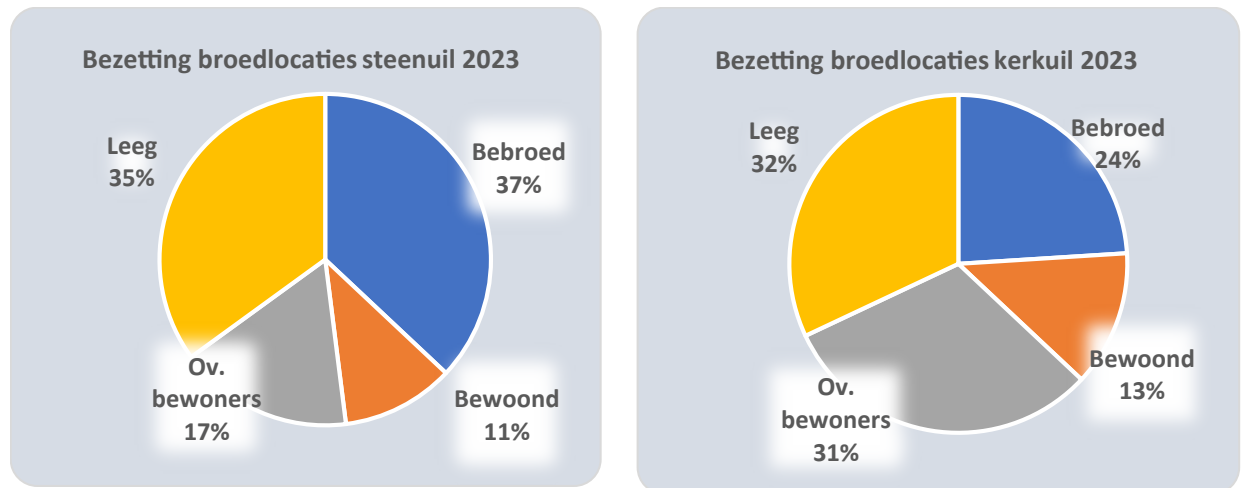
Door de goede spreiding en ook gezien het aantal en de leeftijd van onze vrijwilligers, is ons beleid gericht op continuïteit: "houden wat we hebben". Alleen op echt interessante plaatsen, bijv. bij locaties, waar uilen zijn gesignaleerd en waar nog geen nestkast aanwezig is, wordt eventueel nog wel een nieuwe nestkast geplaatst.

5. Broedresultaten

5.1. Bezetting en bezettingsgraden

Nestkasten worden meestal geplaatst op “kansrijke” locaties, bijv. met een goed biotoop of waar al eerder uilen zijn gesignaleerd. Een garantie dat het dan ook echt tot een broedsucces komt, is er nooit. Soms broeden er -op 2 meter hoog- kerkuilen in een klein tuinhuisje, soms hangt er een nestkast in een prachtig natuurgebied met volop voedsel (muizen) en wordt de kast nooit door uilen bewoond. Het blijft ieder jaar weer een verrassing.

Onderstaande grafieken tonen de bezetting van de gecontroleerde broedlocaties (vast + vrij).

Bebroed =	met eieren en evt. jongen van uilen
Bewoond =	een of meer uilen aanwezig, maar geen broedgeval van uilen
Overige bewoners =	geen uilen, wel andere dieren: holenduif, spreeuw, kauw, mees, vlinder, bijen
Leeg =	geen uilen en geen overige bewoners

In bebroede en bewoonde broedlocaties zijn dus uilen geweest. Het totaal daarvan noemen we de **bezettingsgraad broedlocaties** (vast en vrij). Voor steenuilen kwam die -aldus berekend- op 48% (2022: 44%) en voor kerkuilen op 37% (2022: 26%).

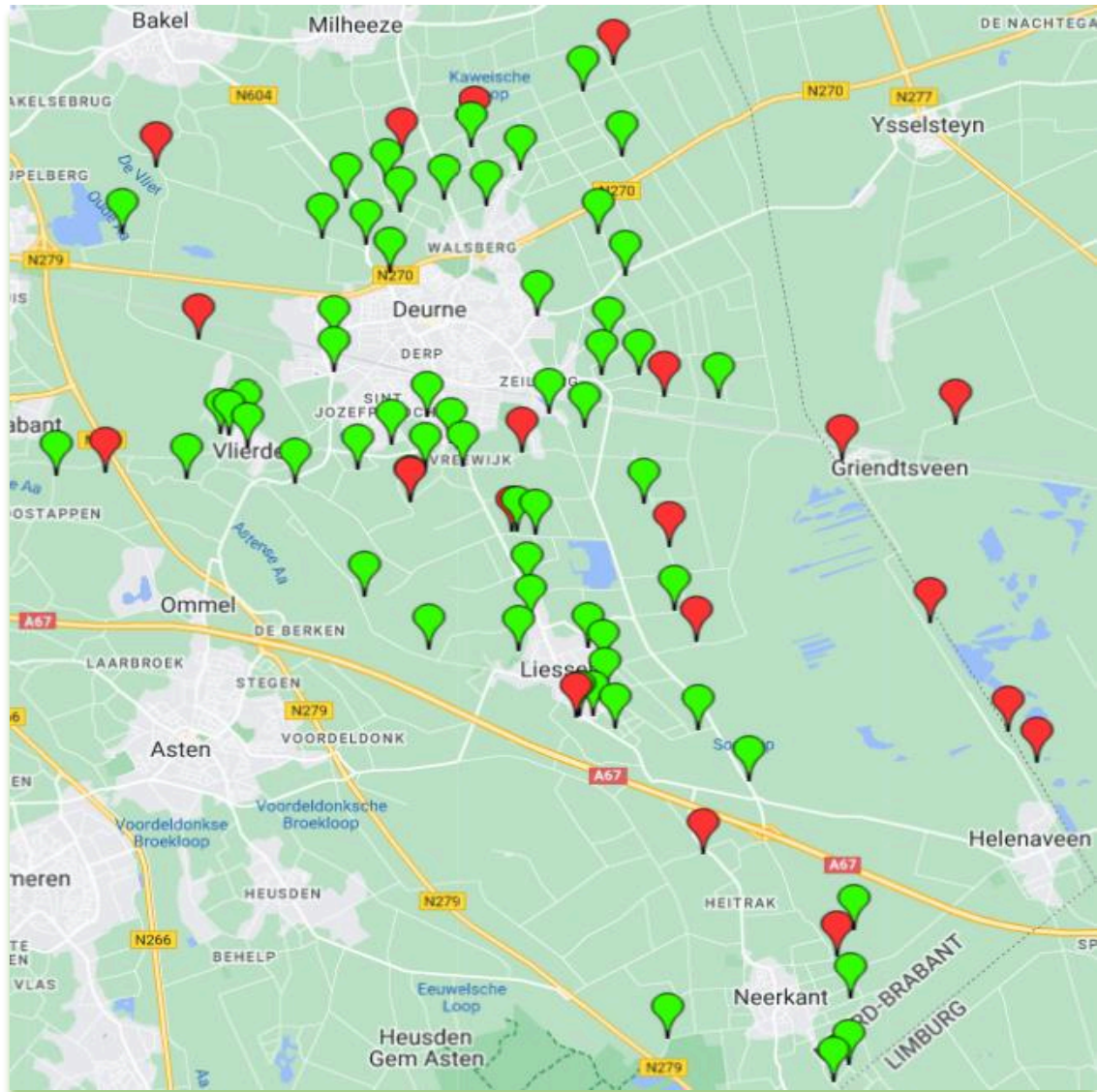
De bezettingsgraad van de kerkuilbroedlocaties is in 2023 flink hersteld van het zeer slechte resultaat in 2022. **Het aantal kerkuilbroedgevallen is in 2023 gelukkig weer behoorlijk op peil.** Ook bij de steenuilbroedlocaties was de bezettingsgraad in 2023 nog wat beter dan het jaar eerder.

Samengevat: in bijna de helft (48%) van de steenuilbroedlocaties zitten steenuilen, voor de kerkuilen geldt dat voor ruim 1/3^e deel (37%).

5.2. Geografisch spreiding van de broedgevallen in 2023

Onderstaande kaart geeft een beeld van de verspreiding van de **broedgevallen** van onze groep.

De **rode** bolletjes betreffen de broedgevallen van de **kerkuil**, de **groene** zijn van de **steenuil**.

In de volgende § 5.3 wordt nader ingegaan op de broedresultaten 2023 allereerst van de steenuil (§ 5.3.1), vervolgens van de kerkuil (§ 5.3.2).

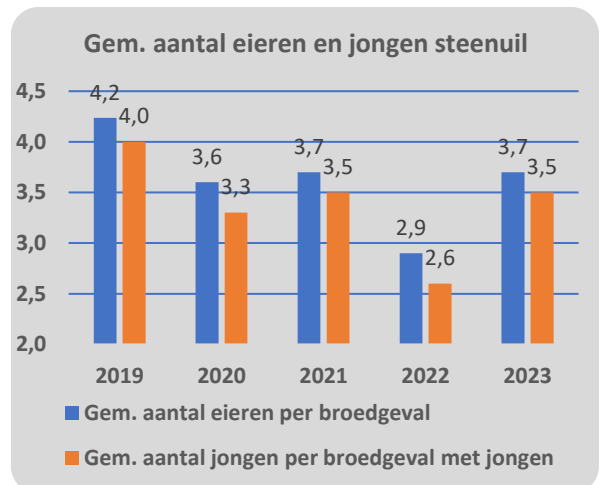
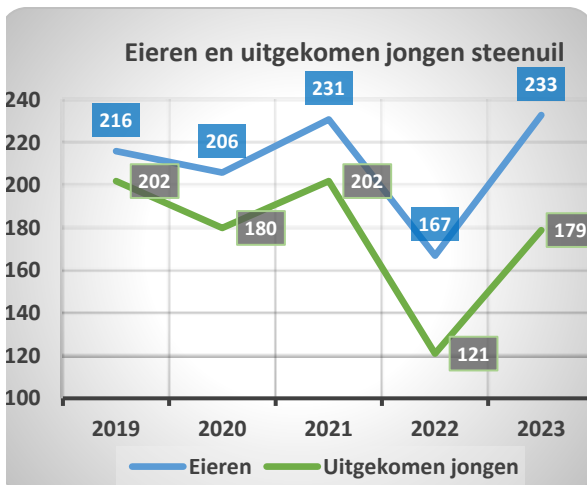
5.3. Broedgevallen, eieren en jongen

5.3.1. Steenuil

In onderstaand overzicht en grafieken zijn de belangrijkste uitkomsten van de steenuil over de laatste 5 jaren vermeld.

Steenuil	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal broedgevallen	51	58	62	57	63
Aantal eieren	216	206	231	167	233
Aantal niet uitgekomen eieren	14	26	29	46	54
Aantal jongen totaal	202	180	202	121	179
Aantal jongen uitgevlogen *)	193	156	198	98	175
Gemiddeld aantal eieren per broedgeval	4,2	3,6	3,7	2,9	3,7
Gemiddeld aantal jongen per broedgeval met jongen	4,0	3,3	3,5	2,6	3,5

*) Omdat niet van alle broedgevallen de afloop bekend is, ligt het werkelijk aantal uitgevlogen jongen hoger.

Na het wat mindere jaar 2022 deed de steenuil het in 2023 heel goed: we konden 63 broedgevallen noteren, wat net goed is voor een jaarrecord. Dat geldt -met 233- ook voor het aantal eieren. Omdat er flink wat eieren niet uitkwamen (54) bleef het aantal jongen (de reproductie) met 179 wat achter.

Het gemiddeld aantal eieren per broedgeval (3,7) en het gemiddeld aantal jongen per broedgeval met jongen (3,5) kwamen weer op het normale niveau.

Opmerkelijke broedgevallen van de steenuil in Deurne

Tweede broedgeval van een steenuil

Normaliter broeden steenuilen maar één maal per broedseizoen, tweede broedgevallen komen nooit of bijna nooit voor. In 2023 kwamen we zo'n tweede steenuilenbroedgeval tegen!

In een steenuilenbroedkast in Zeilberg werden op 15 mei 2023 resten van steenuileieren gevonden. In de kast was ook een volwassen steenuilvrouwtje met een broedvlek aanwezig. De inhoud van de eieren was waarschijnlijk opgegeten.

Wat is een **broedvlek**: om het broedproces optimaal te laten verlopen heeft moeder natuur de broedvlek bedacht: het is een deel van de huid op de buik, dat onder invloed van hormonen aan het begin van de eileg zijn veren verliest.

Deze extra goed doorbloede, kale plek stelt de vogel in staat de eieren optimaal te verwarmen. Na het broeden, als de jongen uit het ei zijn, verdwijnt die extra dooradering en zit de sterk gerimpelde huid wat losjes op de buik.

De dieprode kleur is weg en dan ziet de vlek er een beetje uit als de kale kippenhuid die bekend is van de halve haantjes bij de poelier. Vervolgens groeit de vlek weer dicht.

Het volwassen vrouwtje was overigens op 23 mei 2015 op dezelfde locatie door onze ringer geringd. Op 15 juli werden in dezelfde kast 3 eieren aangetroffen: de steenuil was weer opnieuw gaan broeden. Op 22 juli bleken de eieren te zijn verlaten, helaas werden de eieren niet uitgebroed.

Uit de feiten blijkt dat er dus sprake is geweest van een tweede steenuilenbroedgeval. Wij denken dat die wel meer voorkomen, zeker wanneer -zoals in dit geval- het eerste broedgeval is mislukt. Vaak worden er na het mislukken van een broedgeval geen vervolgccontroles meer uitgevoerd, waardoor dergelijke tweede broedpogingen niet worden opgemerkt.

Record aantal eieren in een steenuilenbroedkast

Behoorlijk verrast waren onze vrijwilligers Peter Arts en Peter Hikspoors, toen ze eind mei bij de controle van een steenuilennestkast aan de Kulertseweg in Zeilberg liefst 12 eieren aantroffen. Zo'n aantal hadden ze nog nooit in één nestkast gezien. Een legsel van de steenuil bestaat normaliter gemiddeld uit 3 - 5 eieren.

Naar aanleiding van dit broedgeval hebben we met diverse deskundigen contact gehad, o.a. van het Brabants Landschap en ook met dé Nederlands steenuilenexpert bij uitstek, Ronald van Harxen. Ronald is de drijvende kracht achter de stichting STONE (STeenOverleg NEDerland) en auteur van verschillende artikelen en boeken over de steenuil. Ronald heeft in zijn carrière al vele 1.000-en steenuilennesten gezien, maar een aantal van 12 eieren tegelijk nog nooit. Dit Deurnese broedgeval is dan ook een Nederlands record, volgens zijn zeggen.

Hij vond het zo interessant dat hij zelfs vanuit de Achterhoek naar Deurne is afgereisd om de eieren voor onderzoek op te komen halen. Later bleek daaruit dat alle eieren onbevruucht waren. Waarschijnlijk gaat het om een broedgeval met twee vrouwtjes.

De 12 "bio-steenuileieren"

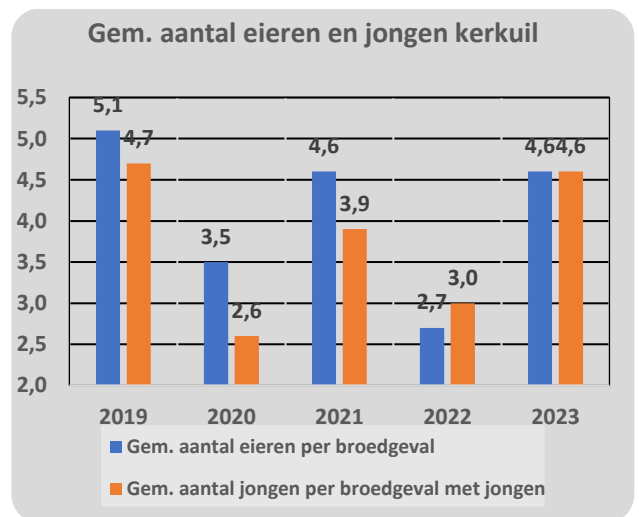
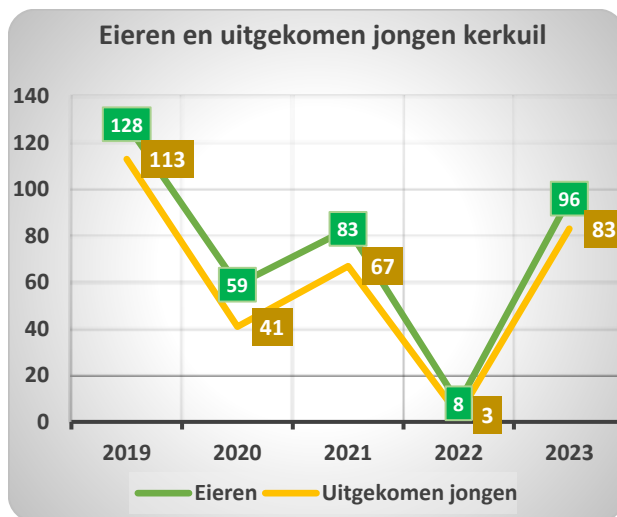
Vrijwilliger Peter Hikspoors en Ronald van Harxen bij de betreffende locatie.

5.3.2. Kerkuil

In onderstaand overzicht en grafieken zijn de belangrijkste uitkomsten van de kerkuil over de laatste 5 jaren vermeld.

Kerkuil	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal broedgevallen	25	17	18	3	21
Aantal eieren	128	59	83	8	96
Aantal niet uitgekomen eieren	15	18	16	5	13
Aantal jongen totaal	113	41	67	3	83
Aantal jongen uitgevlogen *)	102	38	45	3	65
Gemiddeld aantal eieren per broedgeval	5,1	3,5	4,6	2,7	4,6
Gemiddeld aantal jongen per broedgeval met jongen	4,7	2,6	3,9	3,0	4,6

*) Omdat niet van alle broedgevallen de afloop bekend is, ligt het werkelijk aantal uitgevlogen jongen hoger

In het jaar 2023 konden de Deurnese kerkuilen zich heel goed herstellen van het rampjaar 2022, toen we qua aantal broedgevallen een treurig laagterecord moesten noteren. Weliswaar is de stand nog niet helemaal op het goede niveau van 2019, maar de verbetering is opmerkelijk te noemen.

Zowel het aantal broedgevallen nam fors toe en ook het gemiddeld aantal eieren en jongen per broedgeval. Deze tendens deed zich overigens overal in Noord-Brabant en in de rest van Nederland voor.

Van de 21 broedgevallen betrof er één een 2e broedgeval. In goede muizenjaren, zoals in 2023, komen 2e broedgevallen wel vaker voor. Overigens was dit 2e broedgeval uiteindelijk niet succesvol.

5.4. Overige zaken

5.4.1. Braakballen

Uilen produceren braakballen met onverteerde voedselresten: vaak schedeltjes, kaakjes en andere botjes e.d. van muizen. Door deze braakballen uit te pluizen en te analyseren kun je precies zien welke soorten muizen die kerkuilen hebben gegeten. Op die manier kun je ook vaststellen welke muizensoorten er op welke plaatsen voorkomen.

De Zoogdiervereniging monitort de Nederlandse verspreiding van zoogdieren, waaronder muizen. Zij doen dit door het verzamelen en uitpluizen van braakballen van kerkuilen. Meer informatie: <https://www.zoogdiervereniging.nl/wat-we-doen/monitoring/meetprogrammas-nem-verspreidingsonderzoek-muizen>

In 2023 hebben we drie partijen naar deze vereniging gestuurd. Die bevatten in totaal 691 prooidieren. De resultaten zijn als volgt:

Prooidier	Michels, J.	Michels, L.	Kooter
Bosspitsmuis	27	10	15
Dwergspitsmuis	2	13	0
Waterspitsmuis	0	3	0
Huisspitsmuis	42	10	84
Rosse woelmuis	3	10	15
Woelrat	2	0	2
Ondergrondse woelmuis	1	0	7
Veldmuis	88	24	105
Aardmuis	9	13	4
Dwergmuis	8	6	14
Bosmuis	47	25	93
Bruine rat	2	0	3
Huismuis	1	0	0
Vogel, soort onbekend	2	0	1
Totaal prooidieren	234	114	343

Ook werden door ons braakballen aan scholen ter beschikking gesteld.

5.4.2. Ringen en terugmeldingen

Door onze ringer John Vereijken is ook in 2023 een aantal oude, maar vooral ook jonge uilen geringd. Het betrof 65 steenuilen en 46 kerkuilen.

De ringgegevens met informatie over gewicht en vleugellengte worden doorgegeven aan het NIOO Vogelstrekstation. Bij het controleren van de broedlocaties worden soms volwassen geringde uilen aangetroffen. Ook worden er -helaas dode- geringde uilen gevonden (vaak verkeersslachtoffers).

De informatie over deze “terugvondsten” wordt via het programma GRIEL aan het Vogelstrekstation gemeld. De ontvangen terugmeldingen leveren heel interessante informatie op over leeftijden en herkomst.

5.4.3. Overige activiteiten

- **Provinciale uilenavond:** zoals gebruikelijk, werd deze avond weer in theater de Speeldoos in Vught gehouden (10 mei 2023). Een flink deel van onze uilenwerkgroep was op deze interessante avond aanwezig.
- **Uilenmonitor:** voor het monitoren van alle gegevens van het Netwerk Uilenbescherming Brabant is -met een forse inbreng van onze werkgroep- een geautomatiseerd online monitoringsysteem ontwikkeld. Dit jaar werd het systeem weer verder verbeterd door toevoeging van een “webshop”. Nestkasten en onderdelen daarvan kunnen voortaan door de groepscoördinatoren via deze weg bij het Brabants Landschap worden besteld.

De gegevens blijven eigendom van de betreffende werkgroep en individuele gegevens van gastgevers, broedlocaties en broedgevallen worden niet aan derden ter beschikking gesteld.

- **Nestkaart / SOVON:** van een aantal broedgevallen worden gegevens i.h.k.v. het project Nestkaart doorgegeven aan SOVON.
- **Ransuilen:** informatie over roestende ransuilen wordt doorgeleid naar het Brabants Landschap.

6. Vrijwilligers

De uilenwerkgroep Deurne bestaat per 31-12-2023 uit 15 leden. Het is een “hybride” werkgroep met “vogels van diverse pluimage”: een aantal is (alleen) lid van Vogelwerkgroep de Kulert, een ander deel (alleen) van roofvogelwerkgroep de Peelhorst en een enkeling is van geen enkele andere groep lid. De vastlegging van de gegevens in de Uilenmonitor vindt plaats onder de vlag van Vogelwerkgroep de Kulert.

Elke gastgever is “toebedeeld” aan één of meer vrijwilligers. Hij/zij of het sub-groepje onderhoudt de contacten met de gastgever, voert de controles uit, legt de broed- en andere gegevens vast en onderhoudt de broedlocaties. Op die manier worden de verantwoordelijkheden goed belegd en ontstaat er een mooie relatie tussen gastgevers en vrijwilligers.

Veilig werken is erg belangrijk bij het uilenbeschermingswerk. Daarom organiseert het Brabants Landschap regelmatig veiligheids- en klimcursussen. Die bestaan uit een theoretisch en een praktisch deel. In 2023 namen Peter Arts en Celine de Bakker deel aan het theoretische deel van deze cursus. Het praktische deel volgt dan in 2024.

De meeste vrijwilligers doen het beschermingswerk al vele jaren.

Zes van hen hebben daarvoor in 2021 een Gouden Uil ontvangen.

Dat is een blijk van waardering door het Brabants Landschap voor vrijwilligers die al 20 jaar of meer trouw aan uilenbeschermingswerk doen.

Het aantal ervaringsjaren van de vrijwilligers van onze groep bedraagt per 31-12-2023 inmiddels gemiddeld liefst 16,4 jaar. Sommigen zijn al meer dan 40 jaar als vrijwilliger actief. Dat heeft zijn voordelen, maar zeker ook zijn nadelen. De gemiddelde leeftijd ligt inmiddels bijna op 65 jaar. De meeste “kartrekkers” van de groep hebben de leeftijdskaap van 70 jaar inmiddels al ruim gerond!

Zoals bij veel verenigingen zijn jongeren moeilijk te porren voor dit mooie werk. Het vraagt om jarenlange “commitment” en verantwoordelijkheid. Een keertje meegaan, wat sommigen misschien dan nog wel willen, zet geen zoden aan de dijk. En elke vereniging vist in dezelfde en steeds kleiner wordende vijver.

Voor de continuïteit zien we meer heil in andere ideeën, zoals:

- het aantrekken van (vroeg-) gepensioneerden en ouders die “uit de kinderen” zijn
- het werven onder gastgevers en/of hun kinderen
- het plaatsen van camera's in en rond nestkasten, waardoor minder controles en bijbehorende klimwerk nodig zijn.

Ben of ken je iemand die mee wil doen: je bent meer dan welkom !!